

BOEKBESPREKING

Werggroep Kerk en prediking (red.), **POSTILLE 1973-1974**. Boekencentrum, 's-Gravenhage. 247 pp. Prys ongeveer R5.

Die jaarlikse **Postille** is by ons reeds so bekend dat ons daar nie lank by hoof stil te staan nie.

Die **Postille 1973-1974** is iets besonder in die opsig dat dit die vyf en twintigste is wat verskyn. Hierdie feit toon dat daar waardering vir die boeke bestaan, veral in Nederland maar ook elders. Verder verteenwoordig die medewerkers aan hierdie uitgawe nie net verskillende modaliteite van die Nederlandse Hervormde Kerk nie, maar ook verskillende kerke. Dit toon die ekumeniese strewe wat so sterk in Nederland is. Dit word ook getoon in die bydraes van byvoorbeeld dr. A. H. van den Heuvel (**Vredesweek en Wêrelddiakonaat**), wat ook sterk sosialisties is.

Behalwe 'n preek vir elke Sondag is daar ook preke vir besondere geleenthede (doop, oes, sending ens.) asook twee voorbeelde vir 'n sogenaamde gespreksdiens.

Wat ek in besondere mate van die bundel waardeer is dat dit nie uitgewerkte klaargemaakte preke is nie. Dit gee veral die eksegese van die Skrifgedeeltes en verder net enkele leidrade. Die uitwerk van die preek word aan die predikant self oorgelaat.

Benewens die preke is daar ook 'n drietal artikels, waarvan ek besondere waardering het vir die artikel van dr. F. O. van Genep, „Zeggen wat Hij doet is doen wat Hij zegt.”

— P. S. DREYER.

J. van Bruggen: **HET LEVEN IS DE MOEITE WAARD** — Pastorale handreiking voor verplegenden (28 pp.) — uitgewery De Vuurbaak — Groningen. Prys R1.30.

Hierdie brosjure is geskrywe met die oog op die onsekerheid in die wêreld (en in mediese kringe meer spesifiek) met betrekking tot die vraagstukke rondom lewe en dood, wat voortvloei uit die bepleiting van aborsie en euthanasie (genadedood). Die bedoeling van die brosjure is om daartoe by te dra dat die verplegende Christene van vandag, vanuit dieselfde ingesteldheid hulle werk sal doen as Christene uit vorige eeue van die Kerkgeskiedenis.

Van Bruggen, 'n Nederlandse Gereformeerde voer heftige besware aan teen die standpunt van die Generale Sinode van die Nederlandse Hervormde Kerk in die se „pastorale handreiking” van Februarie 1972, getiteld: „Euthanasie, zin en begrenzing van het medisch handelen.”

Volgens Van Bruggen kom die advies van die sinode uiteindelik daarop neer dat barmhartigheid nie altyd gewens is nie en dat dokters, verplegendes en versorgendes nie te opdringerig moet wees nie. Dit teenoor kinders wat erg mismaak gebore is en nie kommunikatief sal kan lewe nie, asook teenoor hoog bejaardes wat nie meer wens om te lewe nie of wat vanweë demensie nie meer kan wens dat hulle lewens nog langer uitgerek moet word nie. Ewenweens geld dit teenoor pasiënte wat glad nie meer kan of sal kan kommunikeer nie. In al hierdie gevalle, sê die Nederlandse Hervormde Kerk, is grense bereik. Verder in gevalle van ernstig gestremde kinders, of bejaardes wat geestelik so afgetakel is dat hulle vir ander „tot sorg en las word”, ag dié sinode euthanasie geoorloofd.

Nouja, hoewel dit somtyds meer „genadig” of meer „menslik” lyk om ’n gebrekkige of gestremde kindjie uit die wêreld te help of ook ’n baie ou mens met kwaai lyding, is die hele saak glad nie so eenvoudig nie. Dit is dan ook goed om ’n stem soos dié van Van Bruggen te hoor opgaan. Tereg bely hy dat God alleen beskik oor lewe en dood. Hy gaan voort om ’n Bybelse standpunt te stel en bring die sesde gebod ook baie tereg te berde. Die respek vir die lewe as skepsel van God, wat in die hele Skrif voorkom, kry miskien nie genoeg direkte aandag nie, maar is tog teenwoordig by Van Bruggen. Die betoning van barmhartigheid as opdrag van God, word egter netjies uiteengesit. Interessant is Van Bruggen se uitleg ten opsigte van Jesus se genesings, waar hy praat van die sogenaamde „opgegewe pasiënte”, die hopelose gevalle, wat Jesus „weer aan die kommunikasie met die kerkvolk teruggee.”

Indien Van Bruggen die Nederlandse Hervormde Kerk se standpunt korrek weergee, dan is dit bewys van die tragiese verval wat daar intree. Want die Christen wat in die barmhartigheid verpleeg, kan uit die aard van sy roeping nooit die sogenaamde „genadedood” goedkeur nie. Ons vestig ons hoop op God en solank Hy die lewe gee sal en moet ons dit respekteer. Al lyk dit ook vir die familie en ’n hele span dokters of dit nie die moeite werd is om iemand aan die lewe te hou nie, sê van Bruggen met hartsog: „Het leven is de moeite waard.” Die probleem is dat euthanasie altyd uitgelewer is aan die willekeur en subjektiewe oordeel van **gesonde** en **welgeskape** mense, of hulle in spanne saam besluit of nie.

Onomwonde stel Van Bruggen dat die hele probleem van aborsie en euthanasie ontstaan het en groei as gevolg van toenemende ongeloof. Die mens kniel nie meer in eerbied voor God nie, maar in hoogmoed wil hy nou besluit wie mag lewe en

wie nie. So verhef die mens homself „en laat de naaste vallen: eerste hen die nog niet eens geboren zijn, dan hen die niet meer kunnen tegenspreken. Ongeloof leert moorden met handschoenen aan en met fluwelen stem.”

Na die prinsipiële besinning gee van Bruggen 'n bruikbare pastorale voorligtingstuk vir alma! wat verpleeg. Hy slaag uitmuntend daarin om sin en betekenis op 'n positiewe wyse aan die verplegingspraktyk te gee nadat hy vroeër reeds afgereken het met die vraagtekens rondom die verpleging van die sogenaamde „hopelose gevalle”.

Hoewel hierdie probleme nog nie geweldige afmetings hier te lande aangeneem het nie, word dit sterk bepleit in sekere kringe, veral aborsie. Daarom dat die kerk nou al positiewe leiding aan sy lidmate en aan die volk in hierdie verband moet gee. Daartoe kan hierdie boekie 'n positiewe bydrae lewer.

— D. J. P. STOLZ.

Ds. P. Lok: **GRAF OF OVEN?** (53 pp.) Uitgewery De Vuurbaak — Groningen. Prys R1.30.

Hierdie boekie is 'n deeglike besinning oor die vraag: begrafnis of verassing? Dit wat in Suid-Afrika geen probleem van omvang is nie, is in Nederland 'n aktuele, steeds groeiende probleem. Nederland het nie die grondgebied wat ons het nie, daarom is groot begraafplase daar vir baie 'n vermorsing van goeie en bruikbare landbougrond. Die voorstanders van kremasie sê dit is meer hegiënies, goedkoper en meer esties as vertering in die aarde. Voorts voer hulle aan dat dit vir God steeds moontlik is om dooies op te wek al is hulle veras.

Wat hierdie saak 'n vraagstuk maak is die nuwe begrafniswet van Nederland van 1968, wat verassing met begrafnis gelykstel. Dit nadat verassing tevore onwettig was, behalwe in uitsonderlike gevalle. Aktiewe propagering hiervoor het in Nederland begin in 1874 toe die „Vereniging voor facultatiere Crematie” gestig is. Hierdie vereniging, gesteun deur koerante en individue het verassing so sterk gepropageer dat sedert 1950 (toe ongeveer 2% van Nederland se dooies veras is) die persentasie gestyg het tot ongeveer 20% in 1972 — 'n geweldige styging wat volgens alle aanduidings steeds snel sal toeneem. Dit is derhalwe geen wonder dat die situasie by sommige begin kommer wek nie.

Ons sê sommige, want ds. Lok is Gereformeerd en hy gee onder andere die volgende syfers uit die jaar 1970 as die aantal verassings per kerk:

Nederlands Hervormd	3889
Rooms-katoliek	2005
Gereformeerd	115
Ander (meer as 10)	1127
Geen kerkgenootskap	8039

Hierdie syfers is heel insiggewend. Dit bevestig dit nog eens dat die Nederlandse Hervormde Kerk alte veel in vrysinnigheid verval. Sommige sal dit modernisme noem, maar die feit dat hulle maar net minder as die helfte soveel verassings gehad het as dié wat totaal ongelowig is, laat 'n mens wonder of jy sulke mooi woorde moet gebruik. As mens verder in ag neem dat tot en met die skrywe van Lok se boekie, die Nederlandse Hervormde Kerk nog geen bepaalde besluit insake kremasie geneem het nie, dan lyk dit bepaald na 'n stille aanvaarding van 'n saak wat in die Bybel hoegenaamd geen aanklank vind nie, maar intendeel in ongunstige lig staan. Dit dui Lok baie duidelik aan in twee hoofstukke oor „Lesse uit die Heilige Skrif”.

Lok is ook van mening dat met verassing (en met die motiewe daaragter), die grimmige en vyandige karakter van die dood gekamofleer word. Hy haal in hierdie verband ook Van Niftrik aan. Dat die dood die loon is van die sonde, is vir die mens ook nie meer aanvaarbaar nie (so ook Kuitert) en daarom moet die dood „herwaardeer” word. Dit bring Kuitert-hulle tot allerhande onbybelse opvattings wat maklik strook met die opvattinge oor kremasie. Hier dink ons aan Kuitert se stelling dat die mens bereid moet wees om vir sy naaste plek te maak in die wêreld om sodoende sy eie dood in die diens van sy naaste te stel. So, sê hy, verkry die dood nuwe sin. Wanneer jy jou laat veras, kan jy dus nog meer plek en ruimte vir jou naaste maak. Die vraag hier, lyk dit vir my, is of dié soort gedagtegang nie 'n ernstige aanvegting teen die betekenis van Christus se opstanding is nie? Word hiermee nie probeer om 'n werklik ou-Christus-like angel uit die dood te haal nie?

'n Pragtige hoofstukkie is die negende. „Gezaaid en opgewekt (1 Kor. 15).” Helder en duidelik word hier die teenstelling tussen die natuurlike liggaam, wat gesaai word, en die geestelike liggaam, wat opgewek word, vasgestel. Maar ook die kontinuïteit tussen die twee is duidelik en seker. 1 Kor. 15 is vir die onderhawige saak van belang, maar veral verse 35-49. Bestudeer mens weer hierdie besondere hoofstuk, dan weet jy waarom Lok tot die gevolgtrekking kom dat 1 Kor. 15 nooit só geskrywe

kon geword het as kremasie die begrafnis verdring gehad het nie. En dit stem ons Lok toe, sou 'n ondenkbare verlies vir die kerk van alle eeue beteken het.

Lok sluit af met 'n vyftiental konklusies wat 'n netjiese samevatting en afronding van die boeke is. Hierin stel hy onder andere duidelik dat die begrafnis deur die gelowiges van alle ongeloofs- en bygeloofsverskynsels wat hulle voordoen, moet suiwer; verder dat die bywoning van 'n verassing nie ongeoorloofd is nie, maar op een vlak gestel moet word as die begrafnis van 'n ongelowige. Hieruit moet ons aflei dat Lok kremasie as 'n daad van ongeloof beskou, ja selfs as die uitvoering van die wens van 'n onglowige! Dit is dalk 'n te krasse oordeel. Nogtans het Lok afdoende getoon dat verassing nie hoort by die kinders van God nie. Daarom dat Lok se laaste konklusie van belang is vir almal wat pastorale werk doen, naamlik dat dit mede tot die amptelike diens in die gemeente van Christus behoort om die Skriftuurlike betekenis van die Christelike begrafnis aan die gemeente voor te hou in prediking en kategetiese asook by huisbesoek (ook deur ouderlinge).

Hierdie baie lesenswaardige boekie wil ons sterk aanbeveel. Dit is goed en interessant geskryf, lees gemaklik en boeiend en vermoei die leser nie.

— D. J. P. STOLZ.

A. N. Hendriks, **ALS HUISVERZORGER GODS**, handreiking aan de ouderling. Uitgegee deur De Vuurbaak, Groningen 1972; verteenwoordig deur Pro Rege, Potchefstroom. 98 ble., sagte band en die prys R2,60.

Drs. Hendriks het hierdie netjiese boekie geskrywe met die oog op diegene wat pas ouderlinge geword het. Die bedoeling is veral om aan te dui dat elke ouderling 'n herdersamp beklee en nie net die predikant nie. Die boekie is 'n waardevolle hulpmiddel vir die ouderling om die oorsprong en omvang van sy amp te begryp en in sy pastorale arbeid soos die opskrifte van die vyf hoofstukke ook aandui: „1. De ouderling en het Nieuwe Testament, 2. De ouderling en het huisbezoek, 3. De ouderling en het ziekenbezoek, 4. De ouderling en de prediking en 5. De ouderling en de bediening van de tucht.”

Hierdie uiters waardevolle publikasie se grootste bate is dat die Bybelse gegewens oor die ouderlingsamp op 'n eenvoudige en maklik verstaanbare wyse aangebied word. Die betrokke amp word suiwer Bybels gefundeer en die opdrag aan die ouderling word skriftuurlik duidelik omlym en beskrywe. Hendriks het uitmuntend daarin geslaag om te sê wat die Bybel gesê wil hê en

aan te toon wat die Bybel gedoen wil hê. Die teks of skrifge-deelte ter sake word deurgaans tussen hakies aangedui sodat die leser dit kan naslaan. Vir die probleme waarteen die ouderling stuit word 'n antwoord uit die Heilige Skrif aangebied sodat die ouderling oortuig kan wees dat sy optrede reg en verantwoord is. In 'n tyd soos die waarin ons vandag staan is 'n boek soos hierdie onontbeerlik vir elke ouderling wat verantwoordelik sy amp wil uitlewe en sinvol die gemeentelede, aan sy sorg toever-trou, wil bearbei.

Ongelukkig is dit so dat ouderlinge wat nie 'n leeskenis van Nederlands het nie in 'n mate probleme sal ondervind om aan die taal gewoon te raak maar die eenvoudige taalgebruik en kort sinne behoort die probleme redelik uit te skakel. In die hoofstuk oor die tug is daar verwysings na sekere artikels van die kerk-orde van die Gereformeerde Kerke in Nederland wat die meeste ouderlinge nie te beskikking sal hê nie, alhoewel dit nie veel afbreuk aan die opmerkings en uiteensetting wat gegee word, sal maak nie.

Elke predikant en ouderling kan hierdie vars en opbouende boekie oor die ouderlingsamp met vrug lees. Hierdie publikasie kan 'n beslissende bydrae lewer om die ouderlingsamp uit die onsekerheid terug te lei na die belangrike plek wat die Bybel en die reformatoriese teologie daaraan toeken. Dit sal ook meer as die moeite loon om met ouderlingsvergaderings die handreiking van drs. Hendriks hoofstuk vir hoofstuk te behandel veral omdat die Skrifgegewens so uitdruklik aandag geniet.

— J. J. P. MÜLLER.

F. A. Schaeffer, **MILIEUVERVULLING EN DE DOOD VAN DE MENS**, de christelike visie op ecologie. Uitgegee deur Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1972. 109 ble. Sagte band. Prys R2,75.

Schaeffer hou hom reeds geruime tyd besig met die ekologiese probleme wat ontstaan het in die huidige geïndustrialiseerde wêreld. Die probleem het so dringend geword dat die hedendaagse mens nie meer kan uitstel om die vraagstukke wat deur die ontwrigting van die natuur geskep is, grondig te bestudeer en na 'n tydige oplossing te soek nie. Die besoedeling van water en lug en geluidsteurings het reeds skrikwekkende afmetings aangeneem. Dwarsoor die wêreld word na oplossings gesoek vir hierdie beklemmende probleme en heelwat word daarvoor gepubliseer.

Lynn White jr., hoogleraar in geskiedenis te Los Angeles, voer in 'n belangwekkende artikel aan dat die Christendom die skuld moet dra vir die krisis in die ekologie. Die christelike beskouing dat die mens heerskappy voer oor die natuur en as

gevolg daarvan op 'n vernielende en vernietigende wyse met die natuur omgaan, het die krisisse geskep wat vandag bestaan. So lank hierdie „christelike mentaliteit” voortbestaan is 'n oplossing eintlik nie moontlik nie. White is oortuig dat die oplossing sal kom sodra die Christendom „bekeer” is. Hierdie artikel het heelwat instemming en reaksie opgeroep en 'n aantal publikasies oor die etiek van die ekologie het die lig gesien. Verskillende oplossings is aangebied, bv. Richard Means wat meen dat die panteïsme die antwoord sal verskaf. Hierdie oplossings bly egter onvoldoende en ontoereikend.

Schaeffer antwoord nou op sy beurt op die artikel van White deur die christelike beskouing, die christelike „etiek van die ekologie”, aan te bied. Die gelowiges kan en mag nie meer swyg oor die ontstellende omgewingsbesoedeling wat vandag aan die gang is nie. Veral nie as die Bybelse gegewens in die verband in gedagte gehou word nie.

Die Bybel en die Kerkhervormers van die 16de eeu ken aan die natuur 'n waarde in sigself toe omdat God dit geskape het. Die christen moet vanweë sy geloof elke geskape werklikheid met „groot en diep respekt” behandel en waak teen die platonisme wat die materie beskou as van 'n laere orde. Schaeffer stel dat dit 'n belediging van God, die Skepper, is om die natuur as minderwaardig te beskou. Die materiële is nie minderwaardig nie want die liggaam van Christus is ook uit die dood opgewek. Die opstanding van die vlees is 'n geloofswaarheid wat 'n positiewe gevolg het vir die beskouing van die lewe, die natuur en die geskapene. God stel belang in sy skepping en daarom is dit, Bybels gesien, volkome verkeerd om 'n dualisties platoniese opvatting van die natuur te handhaaf. Wat God gemaak het mag die skepsel nie verag nie.

In die verdere betoog word aangedui dat die Kerk in die verkondiging die heerskappy oor die natuur op die juiste wyse verwaarloos het. Christelike leiers, ja selfs die mees ortodokse teoloë, het in die opsig tekort geskiet. Die heerskappy oor die natuur sonder vernielsug en minagting moet die Kerk ten alle tye verkondig en beoefen.

Die Bybelse Christendom het 'n antwoord op die ekologiese krisis van ons dag, daar moet egter kennis van geneem word en dit moet uitgelewe word om die krisis af te weer. Word die probleem van besoedeling nie opgelos nie gaan die mens sy einde tegemoet weens omgewingsbesoedeling en vernietiging van die natuur.

Hierdie is 'n belangrike boek oor 'n onderwerp wat op die oomblik dringende aandag op verskeie vlakke geniet. Die Kerk word aangespreek oor sy verpligting aangesien in die bybelse

verkondiging baie duidelik die oplossing opgesluit lê. Dit sal goed en lonend wees om kennis te neem van die inhoud van Scheaffer se boek sodat die kerk, indien dit op sy weg lê, tydig in sy verkondiging en optrede leiding kan gee in die krisisuur van die etiek van die ekologie”.

Die boek word met vrymoedigheid aanbeveel.

— J. J. P. MÜLLER.

Cornelius P. van Andel, **HERVORMDEN EN GEREFORMEERDEN ONDERWEG**. Uitgegee deur Boekensentrum B.V., 's-Gravenhage, 1973. Sagte band. Prys ongeveer R2,00.

In Nederland is die Nederlandse Hervormde Kerk en die Gereformeerde Kerke besig om samesprekings te voer met die oog op eenwording. Op 15 en 16 Junie 1973 het 'n gesamentlike „sinodesitting” in die Lukaskerk in Utrecht plaasgevind om die saak verder te voer. Van Andel, verbonde aan die sekretariaat-generaal van die Nederlandse Hervormde Kerk en sekretaris van die Raad vir die verband met ander Kerke, het hierdie publikasie die lig laat sien om die eenwordingsproses op gemeentlike vlak te bevorder en om reeds nou al die moontlikhede tot samewerking tussen gemeentes uit te wys en op dreef te kry.

Die inhoud van die boek gee die ontwikkeling weer wat tot die huidige samesprekings aanleiding gegee het, die sinodale besluite wat die pad na mekaar begaanbaar gemaak het en die knelpunte waarop die Kerke voorbedag moet wees. Die historiese agtergrond sedert 1834 word geskets en van Andel dui ook aan waarheen die twee Kerke op pad is met die samesprekings. Ten slotte is daar 'n bylae met 'n aantal aanhalings uit ter sake dokumente.

'n Boek van hierdie aard kan maklik in 'n heksejag ontaard of anders ligtelik oor alles heen beweeg om geen saak aan te roer wat die gesogte eenheid kan skaad nie. Van Andel het hom aan niks van die aard skuldig gemaak nie maar het 'n eerlike poging aangewend om die atmosfeer te skep waarin die vergesig van 'n herenigde hervormde-gereformeerde Kerk werklikheid kan word. Dit is duidelik dat hy die terrein goed ken en strewe na 'n gesonde eenheid in leer, belydenis en liturgie en nie alles wil gelykmaak vir 'n oppervlakkige, uiterlike eenheid nie. Die taak wat van Andel vir die Kerk in die toekoms sien is ook nugter naamlik dat die eenheid van die twee kerke noodsaaklik is om die Evangelie te dra in 'n wêreld wat verward en verslae is.

Hierdie geskrif verdien die aandag van die kerklike leserspubliek in Suid-Afrika waar ons ook te kampe het met drie Kerke met dieselfde belydenis. Baie punte wat behandel word is ook van belang en hierdie boek kan 'n positiewe bydrae lewer veral waar die drie Afrikaanse Kerke, wat in die verlede so 'n nou verbinde met genoemde Kerke in Nederland gehad het, nou ook besig is met samesprekings om 'n beter verstandhouding en samewerking te bewerkstellig.

Hierdie boek word sterk aanbeveel.

— J. J. P. MÜLLER.